

Дмитро Вікторович ХАЛІЗОВ

(Київський університет інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», м. Київ)

ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

У статті розглядається адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері використання земель фермерських господарств, що є актуальною проблемою в умовах реформування земельних відносин в Україні. Аналізуються основні правові норми, які регулюють використання земель фермерських господарств, а також механізми адміністративного впливу на правопорушників. Досліджуються основні види правопорушень, зокрема самовільне зайняття земельних ділянок, нецільове використання земель, порушення екологічних норм та невиконання вимог державного контролю. Особлива увага приділяється адміністративно-правовим санкціям, передбаченим Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також іншими нормативно-правовими актами, що встановлюють відповідальність за незаконне використання земель. Визначено, що основними проблемами у застосуванні адміністративних заходів є недостатня ефективність механізмів контролю, низький рівень правової обізнаності фермерів, а також недосконалість санкцій, які часто не є достатньо дієвими для запобігання повторним порушенням. У роботі акцентується увага на необхідності вдосконалення правових норм щодо адміністративної відповідальності у сфері земельних правовідносин. Запропоновано шляхи підвищення ефективності адміністративного контролю, зокрема шляхом удосконалення системи державного моніторингу, збільшення штрафних санкцій та посилення правової освіти серед землекористувачів. Окремо розглядається питання щодо впровадження цифрових технологій у сферу контролю за використанням земель, що дозволить своєчасно виявляти правопорушення та сприяти їх ефективному запобіганню.

Ключові слова. адміністративна відповідальність, земельне законодавство, фермерські господарства, порушення земельного законодавства, державний контроль, самовільне зайняття землі, екологічні норми, санкції, правозастосування, правова обізнаність.

Постановка проблеми. Проблема адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання земель фермерських господарств є надзвичайно актуальною, оскільки належне та законне використання земельних ресурсів має вирішальне значення для сталого

розвитку сільськогосподарського сектору України. Фермерські господарства є основними суб'єктами аграрного виробництва, діяльність яких значною мірою залежить від раціонального використання земель, що, у свою чергу, вимагає суворого дотримання норм земельного законодавства. Однак практика показує, що внаслідок недосконалості нормативно-правової бази, недостатнього контролю з боку державних органів, а також недостатньої правової обізнаності самих землекористувачів у сфері фермерського землекористування досить поширені випадки порушень. Основною проблемою є те, що багато фермерських господарств або не володіють повною інформацією про вимоги земельного законодавства, або свідомо порушують норми, сподіваючись уникнути відповідальності. Найбільш розповсюдженими видами порушень є самовільне зайняття земельних ділянок, нецільове використання земель, ухилення від проходження державного контролю та порушення екологічних стандартів при веденні господарської діяльності.

Відсутність ефективного державного моніторингу за дотриманням вимог законодавства створює передумови для зловживань, що призводять до погіршення стану ґрунтів, виснаження земельних ресурсів та екологічних проблем. Крім того, недобросовісне використання земель завдає збитків як державі, так і іншим землекористувачам, оскільки незаконна експлуатація може порушувати права суміжних власників і користувачів земельних ділянок.

Система адміністративної відповідальності, що існує в Україні, має на меті запобігати подібним правопорушенням, проте на практиці її ефективність залишається під питанням. Незважаючи на існування норм Кодексу України про адміністративні правопорушення, Земельного кодексу України та інших нормативних актів, заходи адміністративного впливу часто виявляються недостатньо дієвими. Штрафні санкції, передбачені законодавством, у багатьох випадках є відносно низькими і не створюють вагомого стримуючого ефекту. Також поширеною є проблема затяжних бюрократичних процедур, які супроводжують процес встановлення факту правопорушення та притягнення винних до відповідальності. Це дозволяє правопорушникам уникати покарання або затягувати процес розгляду справи, що значно знижує ефективність адміністративних заходів впливу.

Важливим аспектом проблеми є також низький рівень правової культури серед фермерів. У багатьох випадках порушення земельного законодавства відбуваються не через свідомий намір уникнути відповідальності, а через незнання норм і правил використання земельних ресурсів. Відсутність достатньої правової освіти, неврегульованість деяких аспектів державного регулювання та недостатня комунікація між контролюючими органами та фермерами створюють додаткові труднощі у дотриманні законодавчих норм. Враховуючи це, постає необхідність розробки та впровадження нових підходів до забезпечення законності у сфері землекористування, включаючи вдосконалення механізмів державного нагляду (контролю), посилення санкцій за систематичні

порушення, а також проведення інформаційно-просвітницьких кампаній серед землекористувачів. Одним з питань є цифровізація державного контролю у сфері землекористування, яка може суттєво підвищити ефективність моніторингу за дотриманням земельного законодавства. Впровадження електронних систем контролю та використання сучасних технологій дистанційного зондування земної поверхні дозволить оперативніше виявляти факти самовільного захоплення земель, незаконної зміни їх цільового призначення та інших порушень. Це також дасть змогу оптимізувати процеси накладення адміністративних стягнень, зробити їх більш прозорими та зменшити корупційні ризики у сфері контролю за використанням земель фермерських господарств.

Дослідження адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання земель фермерських господарств привертає увагу багатьох українських науковців. Зокрема, питання правового регулювання земельних відносин та відповідальності за їх порушення розглядали такі вчені, як: Олена Костянтинівна Антипенко – досліджувала проблеми адміністративно-правової відповідальності у сфері земельних відносин, зокрема щодо самовільного зайняття земельних ділянок та нецільового використання земель; Віктор Миколайович Єрмоленко – аналізував правові аспекти контролю за використанням та охороною земель, а також механізми притягнення до адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства; Світлана Володимирівна Гончаренко – вивчала питання адміністративно-правового забезпечення раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, включаючи відповідальність фермерських господарств за порушення встановлених норм; Олександр Іванович Мельник – займався дослідженням правових проблем використання земель фермерськими господарствами та відповідальності за порушення земельного законодавства, акцентуючи увагу на адміністративних санкціях; Ірина Петрівна Ковальчук – розглядала питання правового регулювання земельних відносин у сільському господарстві та відповідальності за недотримання вимог законодавства у сфері землекористування.

Метою статті є аналіз адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання земель фермерських господарств, виявлення основних проблем правозастосовної практики та розробка можливих шляхів їх вирішення. У рамках дослідження передбачається вирішення таких дослідницьких завдань, як визначення законодавчих норм, що встановлюють адміністративну відповідальність за порушення у сфері землекористування, а також аналіз відповідних положень Кодексу України про адміністративні правопорушення, Земельного кодексу України, Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» та інших нормативно-правових актів; розглянути види адміністративних правопорушень у сфері використання земель фермерських господарств; проаналізувати ефективність механізмів

адміністративної відповідальності, що діють у сфері земельних праводносин; виявити прогалини в чинному законодавстві та недоліки у правозастосовній практиці, які ускладнюють притягнення правопорушників до відповідальності та знижують рівень правової дисципліни серед фермерів; проаналізувати практику накладення адміністративних санкцій за порушення земельного законодавства та визначається їх вплив на правосвідомість фермерів; розглянути можливість посилення відповідальності за систематичні порушення у сфері землекористування; розробити рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання адміністративної відповідальності у сфері використання земель фермерських господарств.

Таким чином, ця стаття спрямована на комплексне дослідження адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства, аналіз чинної правозастосовної практики та вироблення пропозицій щодо вдосконалення системи правового регулювання у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Розвиток фермерських господарств в Україні є одним із пріоритетних напрямів аграрної політики, що сприяє забезпеченню продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій. Проте ефективне використання земельного фонду можливе лише за умови дотримання вимог чинного законодавства. Порушення норм у сфері землекористування може призвести до екологічних, економічних і соціальних наслідків, що обумовлює необхідність адміністративної відповідальності.

Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері використання земель фермерських господарств ґрунтується на положеннях низки нормативно-правових актів, що встановлюють правила землекористування, визначають заходи контролю та регламентують санкції за правопорушення.

Одним із ключових документів, який регулює відносини у сфері земельного права, є Земельний кодекс України, що містить основні положення щодо правового статусу землекористувачів, їхніх обов'язків і відповідальності за порушення законодавчих норм. Згідно з даним нормативно-правовим актом фермерські господарства повинні дотримуватися цільового призначення земельних ділянок, забезпечувати їх ефективно та раціональне використання, запобігати виснаженню ґрунтів і порушенню екологічної рівноваги¹.

Важливим документом, що регулює адміністративну відповідальність за правопорушення у цій сфері, є Кодекс України про адміністративні правопорушення. У його положеннях передбачені санкції за незаконні дії, пов'язані з використанням земель, включаючи самовільне зайняття ділянок, їх нецільове використання, порушення екологічних норм і недотримання вимог державного контролю². Зокрема, у статтях цього

¹ Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. №

Кодексу визначено відповідальність за самовільне захоплення земель, що включає адміністративні штрафи та вимоги щодо відновлення попереднього стану ділянки. Такі санкції спрямовані на запобігання незаконному розширенню господарської діяльності на землях, що не були належним чином оформлені.

Крім того, значну роль у регулюванні земельних відносин відіграє Закон України «Про фермерське господарство», який визначає правовий статус фермерських господарств, умови набуття та використання земельних ділянок, а також вимоги до ведення господарської діяльності¹. Даний нормативно-правовий акт передбачає, що фермери несуть відповідальність за збереження родючості земель, дотримання норм екологічної безпеки та недопущення їхньої деградації. У разі виявлення порушень земельного законодавства щодо ведення фермерського господарства можуть застосовуватися адміністративні заходи впливу, зокрема приписи щодо усунення правопорушень та штрафи за невиконання встановлених вимог². Одні з ключових механізмів контролю у сфері землекористування передбачені Законом України «Про державний контроль за використанням та охороною земель», який визначає правові основи діяльності контролюючих органів³.

Значну роль у правовому регулюванні використання земель фермерських господарств відіграють також закони та підзаконні акти, що стосуються екологічної безпеки, збереження природних ресурсів та раціонального використання сільськогосподарських угідь. Вони містять норми, що зобов'язують землекористувачів дотримуватися екологічних стандартів, забезпечувати належний догляд за ґрунтами, уникати забруднення земель та інших негативних впливів на навколишнє середовище. Недотримання цих вимог може розглядатися як адміністративне правопорушення, що тягне за собою накладення штрафних санкцій або навіть обмеження права користування земельною ділянкою.

На нашу думку, нормативно-правова база адміністративної відповідальності у сфері використання земель фермерських господарств є досить розгалуженою та включає положення різних законодавчих актів, спрямованих на регулювання правових відносин у сфері землекористування, запобігання правопорушенням та притягнення винних осіб до відповідальності. Важливим аспектом є забезпечення ефективного застосування цих норм, що потребує належного контролю з боку державних органів, підвищення правової свідомості землекористувачів та

8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

¹ Про фермерське господарство : Закон України від 16 червня 2003 р. № 973-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.

² Гуленко М. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері земельних відносин: магістерська робота. Сумський державний університет, 2020. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/81978/1/Gulenko_Masters_thesis.pdf.

³ Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19 червня 2003 р. № 963-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>.

вдосконалення механізмів реалізації адміністративної відповідальності. Тільки комплексний підхід до регулювання цього питання дозволить забезпечити дотримання земельного законодавства, раціональне використання земельних ресурсів та їхнє збереження для майбутніх поколінь.

Відповідно до чинного законодавства існує кілька основних категорій адміністративних правопорушень, що найчастіше зустрічаються у сфері землекористування та вимагають відповідного реагування з боку державних органів контролю. Самовільне зайняття земельних ділянок є одним із найпоширеніших порушень, що має місце у фермерському секторі¹. Це може включати використання земельної ділянки без належних правових підстав, розширення меж існуючого господарства на сусідні території без відповідних дозволів або використання землі, що належить державі або іншим суб'єктам, без укладення договору оренди чи інших правових підстав. Подібні дії є прямим порушенням земельного законодавства, а відповідно до статті 53-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення тягнуть за собою накладення штрафних санкцій², а також вимогу про звільнення незаконно зайнятих земель та відновлення їхнього стану.

Зміна цільового призначення земельної ділянки без дотримання встановлених процедур також належить до категорії адміністративних правопорушень. В Україні існують чітко визначені правила щодо цільового використання земель, і будь-яке відхилення від цього без належного погодження є незаконним. Наприклад, якщо земельна ділянка, що була передана для ведення фермерського господарства, використовується для будівництва або іншої діяльності, що не відповідає її цільовому призначенню, це вважається порушенням земельного законодавства. Такі дії можуть призвести не лише до штрафних санкцій, а й до скасування прав землекористування.

Порушення екологічних норм у процесі використання земель також є серйозним правопорушенням, оскільки може завдати шкоди навколишньому середовищу та призвести до деградації ґрунтів. Відсутність належних заходів щодо охорони земель, надмірне використання хімічних добрив та засобів захисту рослин, забруднення ґрунту промисловими відходами або порушення сівозміни можуть негативно позначитися не лише на екосистемі, а й на економічних показниках фермерського господарства. Чинне законодавство передбачає адміністративну відповідальність за такі порушення, а відповідні контролюючі органи можуть вимагати усунення негативних наслідків, зокрема шляхом рекультивациі земель, зміни методів господарювання або сплати компенсації за завдану екологічну шкоду.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

Недотримання умов оренди земельних ділянок також належить до числа найбільш поширених адміністративних порушень¹. Договори оренди встановлюють чіткі вимоги щодо використання землі, і порушення цих умов може стосуватися як несплати орендної плати, так і використання ділянки не за призначенням або нехтування зобов'язаннями щодо її охорони². У разі виявлення порушень орендодавець або контролюючі органи можуть ініціювати накладення адміністративних санкцій, а також розірвання договору оренди у судовому порядку. Окрему проблему становить ігнорування приписів державних органів контролю, яке є поширеним серед фермерських господарств, що намагаються уникнути відповідальності за допущені правопорушення. Відмова виконувати приписи щодо усунення виявлених порушень, недопуск інспекторів до перевірок або свідоме приховування фактів порушень може стати підставою для застосування більш жорстких адміністративних санкцій. Зокрема, законодавством передбачено штрафи за невиконання законних вимог контролюючих органів, а також можливість застосування додаткових санкцій, аж до вилучення земельної ділянки в передбачених законом випадках.

Ураховуючи різноманітність порушень у сфері використання земель фермерських господарств, важливо забезпечити ефективний механізм адміністративної відповідальності, який дозволить не лише карати винних, а й запобігати майбутнім правопорушенням. Сучасна система адміністративних санкцій повинна бути спрямована на мінімізацію негативного впливу на земельні ресурси, стимулювання землекористувачів до дотримання правових стандартів ведення сільськогосподарської діяльності.

Притягнення особи до адміністративної відповідальності у сфері використання земель фермерських господарств є важливим інструментом забезпечення дотримання земельного законодавства, проте на практиці його ефективність часто залишається недостатньою. Незважаючи на існування чіткої нормативно-правової бази, процес виявлення правопорушень, накладення санкцій та їх виконання супроводжується низкою труднощів, які знижують дієвість адміністративного впливу. Однією з ключових проблем є недостатня ефективність державного контролю, що пов'язано з обмеженими ресурсами контролюючих органів, нестачею кваліфікованих фахівців та недостатнім технічним забезпеченням³. Відсутність систематичних перевірок, особливо в регіонах, де велика частка земель використовується без належного обліку, призводить до того, що багато порушень залишаються невиявленими або фіксуються із

¹ Земельне право України : підручник / За ред. О. О. Погрібного, І. І. Каракаша. Вид. 2, перероб. і доп. Київ : Істина, 2009. 600 с.

² Мілімо Л. В. Адміністративна відповідальність за порушення земельного законодавства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2009. 24 с.

³ Мірошніченко О. С. Види та класифікація адміністративних правопорушень у сфері земельних відносин. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 36. URL: <http://visnyk.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=9539>.

запізненням¹. Це дозволяє правопорушникам уникати відповідальності або вживати заходів щодо приховування фактів незаконного використання земель.

Іншою важливою проблемою є низький рівень правової обізнаності фермерів, що у багатьох випадках стає причиною ненавмисних порушень. Багато землекористувачів не повністю розуміють вимоги чинного законодавства, особливо щодо екологічних норм, правил зміни цільового призначення земель або процедур оформлення права власності та оренди². Це призводить до ситуацій, коли господарства можуть несвідомо порушувати правові норми, не усвідомлюючи правових наслідків своїх дій. Брак доступної та систематичної правової інформації, відсутність спеціальних освітніх програм для фермерів та нерозвиненість консультаційної підтримки з боку державних органів сприяють поширенню правопорушень у цій сфері. Формальний характер адміністративних санкцій також значно знижує їхню ефективність.

Чинне законодавство передбачає застосування штрафів за різні види правопорушень у сфері землекористування, проте їх розмір часто є недостатньо високим, щоб виконувати функцію стримуючого фактора. У деяких випадках економічна вигода від незаконного використання земель перевищує потенційні санкції, що створює умови для свідомого порушення норм законодавства. Крім того, відсутність дієвих механізмів примусового виконання адміністративних рішень призводить до того, що штрафи не сплачуються вчасно³. Ще одним суттєвим бар'єром є судові процеси, що виникають у разі оскарження адміністративних санкцій. Чимало правопорушників використовують судову тяганину як засіб затягування виконання накладених штрафів або ухилення від відповідальності. Тривалість судових розглядів, складність доказової бази та недосконалість адміністративних процедур ускладнюють роботу контролюючих органів, зменшуючи дієвість адміністративного впливу на порушників⁴. Це особливо актуально у випадках великих фермерських господарств, які мають фінансові ресурси для довготривалих судових спорів, уникаючи реального виконання приписів державних органів.

На основі аналізу вищевказаних проблем слід зазначити, що для підвищення ефективності адміністративної відповідальності у сфері використання земель фермерських господарств необхідно здійснити цілу

¹ Пахомов В. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері земельних відносин. *Наше право*. 2015. № 6. С. 48–51. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF%2FNashp_2015_6_9.pdf.

² Правдюк А. Л. До питання систематизації норм адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 214–219.

³ Ремінний В. І., Роганін Ю. В. Відповідальність за порушення при використанні земель. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2012. Вип. 18. С. 138. URL: https://goik.univer.kharkov.ua/wp-content/files/issue_18/18_39.pdf.

⁴ Семчик В. І., Кулинич П. Ф., Шульга М. В. Земельне право України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. 600 с.

низку заходів.

Одним із першочергових заходів є вдосконалення законодавства шляхом посилення санкцій за систематичні порушення та їх диференціації залежно від масштабів і наслідків порушень. Розширення повноважень контролюючих органів, зокрема запровадження механізмів оперативного реагування на виявлені порушення, може сприяти швидшому та ефективнішому притягненню винних до відповідальності. Не менш важливим є підвищення рівня правової освіти серед фермерів¹. Проведення інформаційних кампаній, розробка освітніх програм і створення спеціалізованих консультаційних центрів для агровиробників допоможе зменшити кількість правопорушень, спричинених незнанням законодавчих норм. Впровадження цифрових технологій у систему державного нагляду (контролю), зокрема використання супутникового моніторингу та автоматизованих баз даних, дозволить оперативніше виявляти факти незаконного використання земель, що сприятиме підвищенню ефективності державного нагляду (контролю).

На наше переконання, лише комплексний підхід до вирішення проблем у сфері адміністративної відповідальності зможе забезпечити дієвість земельного законодавства, зменшити кількість правопорушень та підвищити рівень правової культури серед землекористувачів. Запровадження ефективних механізмів нагляду (контролю), посилення санкцій за порушення створення сприятливих умов для підвищення правової обізнаності землекористувачів сприятиме раціональному використанню земельних ресурсів та збереженню їх для майбутніх поколінь.

Висновки. Адміністративна відповідальність у сфері використання земель фермерських господарств є важливим інструментом правового регулювання, спрямованим на забезпечення дотримання земельного законодавства, раціонального використання природних ресурсів та запобігання негативним екологічним, соціальним і економічним наслідкам. Дотримання правових норм у цій сфері є ключовою умовою для сталого розвитку сільського господарства, підтримки родючості ґрунтів, запобігання деградації земель та формування відповідального підходу до їхнього використання. Проте практика притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності стикається з численними проблемами, що значно ускладнюють ефективне правозастосування та знижують рівень правової культури землекористувачів. Однією з головних проблем є недостатній рівень державного нагляду (контролю) за дотриманням земельного законодавства, що зумовлено обмеженими ресурсами контролюючих органів, відсутністю ефективних механізмів моніторингу та складністю процесу фіксації правопорушень. Значна частина порушень

¹ Слюсаренко С. В. Особливості настання адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства юридичними особами. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Право. 2010. Вип. 156. С. 167–173. URL: <http://elibrary.nubip.edu.ua/8065/1/10ssv.pdf>.

залишається невиявленою або виявляється із запізненням, що унеможлиблює своєчасне реагування та застосування відповідних санкцій. Ще одним суттєвим викликом є низький рівень правової обізнаності фермерів, які не завжди володіють необхідними знаннями щодо правових наслідків своїх дій. Дієвість адміністративних санкцій залишається ще однією проблемною складовою, оскільки чинні штрафні санкції не завжди є достатньо високими для запобігання повторним порушенням. Окрім того, процес накладення та стягнення штрафів нерідко затягується через бюрократичні процедури або оскаржується у судовому порядку, що ускладнює виконання адміністративних рішень та підриває ефективність правозастосовчої практики.

З метою підвищення ефективності адміністративної відповідальності необхідно комплексно вдосконалювати систему державного нагляду (контролю) за використанням земель фермерських господарств. Посилення повноважень контролюючих органів, запровадження сучасних методів моніторингу, таких як супутниковий контроль та автоматизовані бази даних, сприятиме своєчасному виявленню порушень та оперативному реагуванню на них. Важливим заходом є також підвищення рівня правової освіти серед фермерів за допомогою проведення спеціальних тренінгів, консультаційних заходів, розробки інформаційних матеріалів, що сприятиме зменшенню кількості ненавмисних порушень та підвищенню рівня відповідальності землекористувачів.

Дотримання законодавчих вимог у сфері землекористування є запорукою ефективного сільськогосподарського виробництва, збереження екологічного балансу та формування відповідальної правової культури серед фермерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

3. Про фермерське господарство : Закон України від 16 червня 2003 р. № 973-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.

4. Гуленко М. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері земельних відносин: магістерська робота. Сумський державний університет, 2020. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/81978/1/Gulenko_Masters_thesis.pdf.

5. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19 червня 2003 р. № 963-IV // БД «Законодавство

України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>.

6. Земельне право України : підручник / За ред. О. О. Погрібного, І. І. Каракаша. Вид. 2, перероб. і доп. Київ : Істина, 2009. 600 с.

7. Мілімко Л. В. Адміністративна відповідальність за порушення земельного законодавства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2009. 24 с.

8. Мірошниченко О. С. Види та класифікація адміністративних правопорушень у сфері земельних відносин. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 36. URL: <http://visnyk.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=9539>.

9. Пахомов В. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері земельних відносин. *Наше право*. 2015. № 6. С. 48–51. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2FNashp_2015_6_9.pdf.

10. Правдюк А. Л. До питання систематизації норм адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 214–219.

11. Ремінний В. І., Роганін Ю. В. Відповідальність за порушення при використанні земель. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2012. Вип. 18. С. 138–141. URL: https://goik.univer.kharkov.ua/wp-content/files/issue_18/18_39.pdf.

12. Семчик В. І., Кулинич П. Ф., Шульга М. В. Земельне право України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. 600 с.

13. Слюсаренко С. В. Особливості настання адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства юридичними особами. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Право. 2010. Вип. 156. С. 167–173. URL: <http://elibrary.nubip.edu.ua/8065/1/10ssv.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 24.07.2025

Dmytro V. KHALIZOV

(Kyiv University of Intellectual Property and Law of the National University «Odesa Law Academy», Kyiv, Ukraine)

ON THE ISSUE OF ADMINISTRATIVE LIABILITY FOR VIOLATIONS OF LEGISLATION IN THE FIELD OF LAND USE OF FARMS

This article examines administrative liability for violations of legislation governing the use of farmland by farm enterprises, a crucial issue in the context of land relations reform in Ukraine. It analyzes key legal norms regulating the use of

farmland and the administrative enforcement mechanisms applied to violators. The study explores major types of legal violations, including unauthorized land occupation, improper land use, breaches of environmental regulations, and non-compliance with state control requirements. Particular attention is given to administrative sanctions prescribed by the Code of Ukraine on Administrative Offenses, as well as other legal acts that establish liability for illegal land use. The study identifies several challenges in enforcing administrative measures, such as the inefficiency of control mechanisms, the low level of legal awareness among farmers, and the shortcomings of existing sanctions, which are often insufficient to prevent repeat offenses. The paper highlights the need to improve legal norms regarding administrative liability in land relations. It proposes ways to enhance administrative control efficiency, including improving the state monitoring system, increasing fines, and strengthening legal education among land users. Special attention is also given to the potential for integrating digital technologies into land use monitoring, which could help detect violations in a timely manner and facilitate their effective prevention.

Thus, ensuring compliance with land legislation and effectively implementing administrative liability measures will contribute to the rational use of farmland by farm enterprises, reduce the incidence of legal violations in this sector, and enhance the legal culture within Ukraine's agricultural industry.

Key words: *administrative liability, land legislation, farm enterprises, land law violations, state control, unauthorized land occupation, environmental regulations, sanctions, law enforcement, legal awareness*